

A füzetmunka szerepe a Waldorf-iskola első nyolc évében

The Role Of Notebook Work In The First Eight Years Of The Waldorf School

Dr. Pajorné Dr. Kugelbauer Ida

AVKF

főiskolai docens

ORCID: 0009-0006-6057-8404

Absztrakt

A Waldorf-pedagógia epochális oktatásának sajátossága, hogy epochafüzetet készítenek a gyerekek, amely a tankönyvük is egyben. A rajzolással kísért füzetmunkának a tanítás-tanulás folyamatában a tananyag rögzítése, elmélyítése és művészi átélésével a belsővé válás a célja. Tanulmányomban egy Waldorf-iskolai osztály nyolc év alatt készült füzetmunkáit mutatom be és elemzem kiemelten a vizuális nevelés szempontjából.

Waldorf-osztálytanítóként 2015-től 2023-ig a Váci Waldorf Általános Iskolában tanítottam. A nyolc év alatt az osztályomban a gyerekek által készített füzetekről (írás, olvasás, számolás, irodalom, nyelvtan, történelem, matematika, geometria, biológia, kémia, fizika, földrajz) fotódokumentációt készítettem. A gyerekek alkotásainak elemzésével szeretném bemutatni, hogy milyen lehetőségek rejlenek abban, ha a rajzolást a tanulás eszközeként tekintjük, és beépítjük a tanítás-tanulás folyamatába. A longitudinális vizsgálat lehetőséget nyújt az életkor előrehaladásával a tanítás-tanulás módszertan változásainak bemutatására. A füzetekben a gyerekek életkorának növekedésével a rajzi képességeik fejlődnek, a vizuális kommunikáció területei egyre bővülnek. A kifejező alkotások, tanulmányrajzok, térképek, magyarázórajzok, díszítőmotívumok és szövegek alkotnak egységet, a tanulás szolgálatában.

Kulcsszavak: Waldorf-pedagógia, epochafüzetek, tanítás-tanulás módszertan, rajzi képességek, vizuális kommunikáció

Abstract

The peculiarity of Waldorf pedagogy's epochal education requires that children prepare to create an epochal booklet that also serves as their textbook. The purpose of notebook work accompanied by drawing is to record, deepen, and experience the teaching material, and to internalize newly acquired knowledge through artistic experience. In my study, I present and analyze notebooks produced by a Waldorf school class over eight years, focusing on visual education.

I was a Waldorf teacher between 2015 and 2023 at the Vác Waldorf Elementary School. During these eight years, I took photos of the notebooks made by the children in my class (writing,

reading, arithmetic, literature, grammar, history, mathematics, geometry, biology, chemistry, physics, and geography). By analyzing the children's artwork, I attempt to demonstrate the possibilities presented by the act of drawing as a learning tool, if incorporated into the teaching-learning process. The longitudinal study also explains how the teaching-learning methodology changes with age. As the children get older, their drawing skills develop, and the dimension of their visual communication expands. Expressive works of art, study drawings, maps, explanatory drawings, decorative motifs, and texts form a whole, in the service of learning.

Keywords: Waldorf education, art education, epochal booklets, teaching-learning methodology, visual communication

1. Bevezetés

A Waldorf-pedagógia komplex egészet alkot, a képességfejlesztés tantárgyakon átívelő folyamat. Ebben nagy szerepe van az osztálytanítónak, aki nyolc éven keresztül tanítja a gyerekeket. Az epochákat ő tartja, ő alakítja ki az osztály szokásrendjét. Az epochák egy időszakot jelentenek, amikor minden reggel a főoktatás időszávjában egy tantárggyal és a hozzá tartozó képességfejlesztéssel foglalkozunk. A gyerekek epochafüzetet készítenek, amely a tankönyvük is egyben. A füzetmunkának a tanítás-tanulás folyamatában a tananyag rögzítése, elmélyítése és művészi átélésével a belsővé válás a célja, ezért alsóbb évfolyamon a füzetmunkát a tanár irányítja, és hetedik-nyolcadik osztályra a gyerekek képessé válnak önálló füzetvezetésre. Az esettanulmányomban ezt a folyamatot vizsgálok. A füzetmunka készülését befolyásoló komplex képességfejlesztés módszereibe is bepillantunk majd, hiszen ezek is befolyásolják a folyamatot. Ez egy út. Azonban sokféle út létezik, mert a Waldorf-osztálytanító a tananyag feldolgozás módjában szabadon dönthet, megválaszthatja a művészi formát. Waldorf-osztálytanítónaként 2015-től 2023-ig a Váci Waldorf Általános Iskolában tanítottam. A nyolc év alatt az osztályomban a gyerekek által készített füzetekről fotódokumentációt készítettem – majdnem 10 ezer felvétel –, ezeket használtam fel a folyamat feltárásához. Elemzésemet a füzetmunkák bemutatásával, fényképeivel támasztottam alá. Sokféle képességű gyerek munkájának bemutatására törekedtem. Ötödik osztálytól nagyon sokféle epochánk volt a tantárgyi struktúra bővülésével, így nem törekedtem a teljességre, hanem az elemzési szempontokból releváns jelenségeket emelem ki a folyamatból.

- Az elemzés szempontjai:
- A füzetmunka hogyan segíti a tanítási-tanulási folyamatot?
- A vezetett füzetmunkától hogyan haladnak az önálló füzetvezetésig?
- A vezetett rajzoknak és a szabadrajzoknak mikor, hol van szerepe?
- A vizuális kommunikáció mely fajtái találhatók meg az évek során?

2. Füzetmunkák az első négy évben

A Waldorf-iskolában nagy alakú, vastag lapú füzeteket használnak a gyerekek, első évben méhviaszkrétával (kezdetben téglalakúval, majd rúd alakúval; fokozatosan kapták meg a 12 színt), másodikban postairónnal és jó minőségű színes ceruzával alkotnak, később ceruzaporról is színeznék. A folyóírás bevezetésével töltőtollat használnak. Én fontosnak tartottam, hogy a füzetvezetési szokásokat a kezdetektől kialakítsam. A nyolc év során szinte mindennap volt füzetmunka, ez a főoktatásból kb. 20-30 percet vett igénybe, és a főoktatás végére került. Én is vezettem a saját füzetemet, előre elkészítettem a füzetmunkát, így átélhettem, amit a gyerekek is megtapasztaltak. Szükség esetén korrigálhattam az elképzelésemet, terveimet.

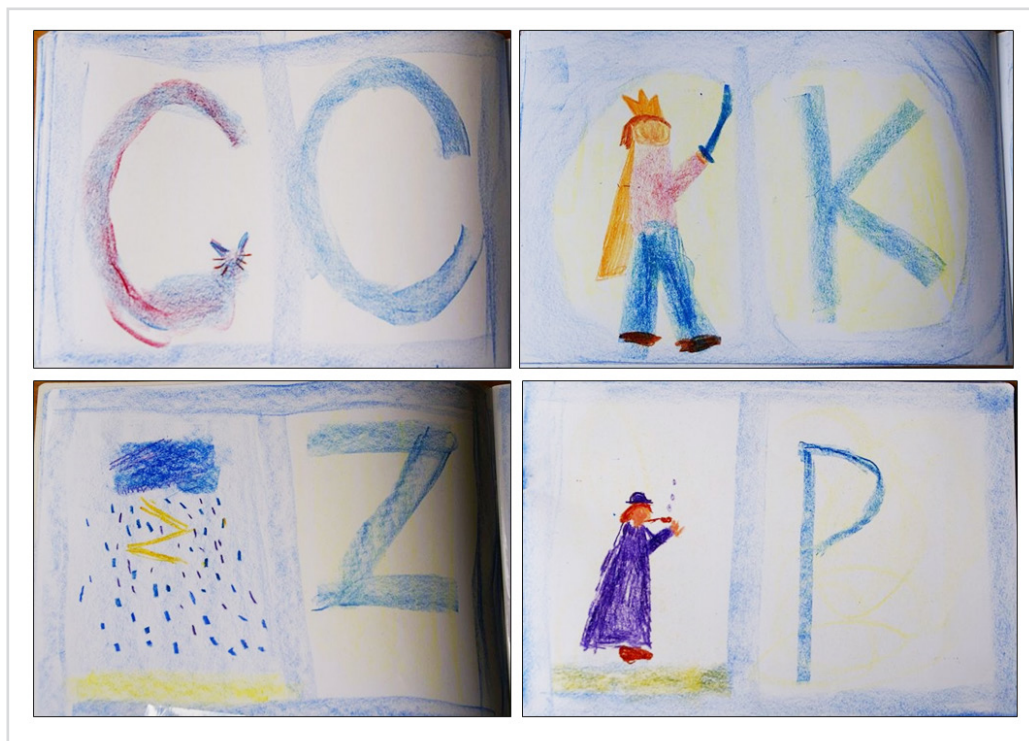

Formarajzfüzetek, 1. osztály, 2015/2016-os tanév, Váci Waldorf Iskola

Formarajz epochával indul az első osztály szeptemberben. A gyerekek megismerkednek az egyenes és görbe vonalakkal, és azok különböző kombinációival. Ezek az ábrák egy mesébe ágyazva, egy mesei képhez kötötten jelennek meg. Az osztálytanító vezeti a rajzot, és a gyerekek füzetébe megfigyelés, illetve követés útján kerülnek a formák. Csak az kerül a füzetbe, ami a táblára is. A vizuális megfigyelő, vizuális gondolkodási, vizuális alkotóképességeik fejlődnek ebben a folyamatban, mert megfigyelik az irányokat, arányokat, formákat, és ezeket rögzítik a füzetükben. A formaérzék fejlesztése azért is jelenik meg kiemelten, mert ez az alapja az írás és olvasás tanulásának.

A Waldorf-iskolások lassabban tanulnak meg írni, olvasni, mert az első három évben kiemelt szerepe van a tanulási képességeik fejlesztésének, megerősítésének, ami figyelembe veszi a gyerekek egyéni fejlődési tempóját, kibontakozó képességeit (Kul-

csár, 2004). Első évben a nyomtatott nagybetűkkel, második évben a nyomtatott kisbetűkkel ismerkednek meg a gyerekek. A folyóírás bevezetésének idejéről az osztálytanító dönt annak alapján, hogy az osztályába járó gyerekek képességei, készségei hogyan alakultak a képességfejlesztő gyakorlat hatására (formarajzgyakorlatok, térbeli mozgással, nagymozgással, illetve finommotorikára épülő mozgással kísért versmondás, fonaljátékok, kötés, horgolás, nyelvtörők, beszédgyakorlatok). A folyóírás bevezetése lehet második osztály vége, vagy harmadik osztály eleje.

Betűfüzet, 1. osztály, 2015/2016-os tanév, Váci Waldorf Iskola

A betűtanulásnál első osztályban az osztálytanító mesébe ágyazza azokat a képeket, amelyekből előbújnak bizonyos tárgyak, dolgok, amelyek a betűket rejtik, és ehhez egy nagy méretű táblarajzot készít. Háromnapos ritmust követünk: első nap hallják a mesét, második nap felfedezik a táblarajzon azt a dolgot, megnevezik, a tanító vezetésével lerajzolják, és egy versikét is tanulnak hozzá. Egy idő után a gyerekek már reggelente a táblarajzról találgatják, hogy melyik betű következik majd. A „C” betűvers: „CICC, CICC, CICUSKÁM, KUNKORI A FARKINCÁD.” A vers mondásával a hangoztatás, az új hang észlelése kapcsolódik a vizuális folyamathoz, a rajzoláshoz. Második napon tehát komplex módon, művészi formában találkozik a gyermek a betűvel, hanggal, végül harmadik nap írja a füzetbe a nyomtatott betűt, és hangoztatja azt. A füzetmunka előtt sokféle tapasztalat segíti a gyermeket a betűforma testtel

történi átélésére. A betű formáját lejárjuk, mutatjuk nagyban levegőben, kicsiben a tenyerünkben, jobb lábbal rajzoljuk a földön, majd bal lábbal is megismételjük, homokba rajzoljuk, vagy a gyerekek a saját testükkel rakják ki a formát a földön.

Számolásfüzetek és táblarajz, 1. osztály, 2015/2016-os tanév, Váci Waldorf Iskola

A számolás epochában a számfogalom kialakításában a mozgásos, ritmusos, babzsákos, ugrálóköteles, egyéb tevékenykedős (számolás hallása, zene után, homokba rajzolás, egymás hátára írás, kendő alatt kitapintás) feladatok hangsúlyosak, ahogy Kocziha és mtsai (2018) említik, de ezen túl a füzetmunkának is szerepe van. Egy szám fogalmához egy kép kapcsolódik, például egyhez az „én”, mert belőlem egy van, a kettőhöz egy pár, a háromhoz egy család, apa, anya és gyerek, a négyhez a négy évszak, öthöz a kéz öt ujjá és így tovább. A római számok alakjuknál fogva közelebb állnak a számfogalomhoz, így azzal ismerkednek az első epochában. Az arab számok írását a második számolás epochában tanulják a gyerekek, hiszen a bonyolultabb formák megrajzolásában szintén segítenek a formarajzelőzmények. Az arab számok írását – a betűformák írásához hasonlóan – sokféle mozgásos, játékos tapasztalat segíti. Az első osztályban megismerkedünk a műveletekkel, amelyeknek a karakterét mesei képek, a műveletmanók (Osztó Ottó, Elvesztő Enikő, Szorzó Sziporka és Begyűjt Benő) teszik átélhetővé. Az ő történeteik is megjelennek a táblarajzon és a füzetben is.

Korábbi, a rajzolásához fűződő attitűdvizsgálataim (Pajorné Kugelbauer, 2015) feltárták, hogy a rajzolásához fűződő érzések indoklása között a legjelentősebb motívum az iskolára vonatkozóan a „kötelező, beleszólnak”, illetve az otthoni rajzolás esetében a

„szabadon lehet, nem kötelező.”¹ Ezért fontosnak tartottam, hogy a vezetett, irányított rajzolás mellett az iskolában is átélhető legyen a szabad alkotás, önkifejezés élménye. Ezt célozta első és második osztályban a Csendóra,² a hét utolsó órája, amikor lehetett szabadon rajzolni a heti meséhez; ezen az órán külön füzetet használtunk (Pénteki füzet), és a gyerekek szabadon rajzolhattak a heti meséhez kapcsolódóan. A gyerekekben merült fel az igény, hogy lehet-e az órai munka során készített rajzot újra lerajzolni, illetve a táblarajzot lemásolni. Ezt engedtem, mert ezek a tanulási élményt erősítették. A megismételt rajzokkal a gyerekek újraélik a folyamatot, a pozitív tanulási élményt. Ezek a rajzok emlékezetből születtek, tehát már bevésődtek. Szülői esten a szülők beszámoltak arról, hogy a gyerekek otthon, délután sok esetben megismételték az iskolában az epochafüzetbe készült rajzaikat. Volt olyan gyerek, aki nagyon szeretett rajzolni, és ő a teljes számolásfüzetét lemásolta; megkülönböztethetetlen volt, hogy melyik volt az eredeti. Ezekkel az élményrajzokkal újraélték a tanulási folyamatot és a tanultak rögzítése erősebbé vált. Mesékhez kapcsolódó kifejező rajzok is születtek, és még magamat is felfedeztem a rajzokon, bögrével a kezemben a széken ülve.

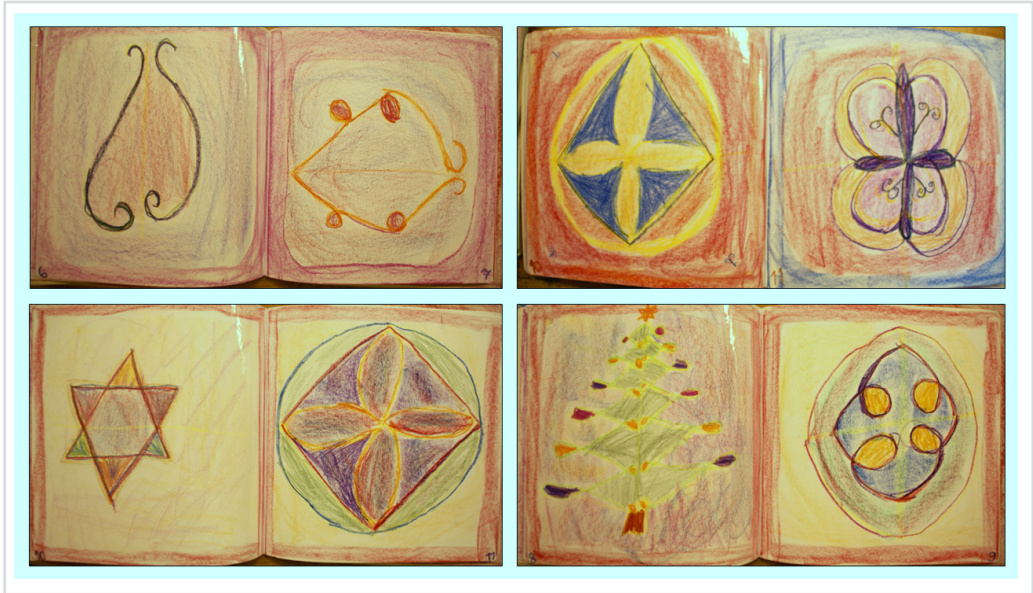

Szabadrajz- (Pénteki) füzetek, 1. osztály, 2015/2016-os tanév, Váci Waldorf Iskola

Második osztályban a formarajz témája a szimmetria. Játékos formában ismerkedünk a jelenséggel. Egy kötélen két oldalán egy gyermek, az egyikük mutat egy mozgást és a másik tükörképszerűen utánozza. Tovább erősödik a térérzékelés, téri tájékozódóképesség a térben és a füzetlapon egyaránt. A megismert formákat a füzetbe előbb sárga színnel vázoltuk fel, azután szabadon választhattak színt a forma díszítéséhez.

¹ A kérdőíves vizsgálat 4–8. osztályos korosztály körében készült.

² Órarend szerint Játékóra, de mi a Csendóra elnevezést használtuk.

Formarajzfüzetek, 2. osztály, 2016/2017-es tanév, Váci Waldorf Iskola

Kódexfüzetek: Szentek élete, 2. osztály, 2016/2017-es tanév, Váci Waldorf Iskola

Második osztályban az írás-olvasás epochák témájául a szentek élete és a tanulságos állattörténetek váltakoztak, erre két füzetet használtunk. Itt is háromnapos ritmusban dolgoztunk, első nap meghallgatták a történetet, második nap eljátszottuk és lerajzoltuk. Harmadik nap az éppen aktuálisan használt írással írtunk: kezdetben nyomtatott nagybetűkkel, aztán a krétával húzott vastag vonalközben a nyomtatott kisbetűkkel, majd előre vonalazott sávokba (három 1 cm széles csík). Végül megjelent a folyóírás. Fokozatosan kisebb sorközben írtunk. A rögzített szöveg mennyisége, milyensége is változott, kezdetben szavak, később közösen megfogalmazott mondatok (lényegkiemelés) kerültek a füzetbe.

A másodikos számolófüzetekben a szorzótáblák ábrázolására többféle látványos vizuális megoldás adódott. A füzetmunka előtt a szorzócsillagok segítségével számolunk, és a megadott szabály szerint tekerjük a fonalat, ha kettesével, akkor a kettes szorzótábla értékein haladunk, és az így létrejött formát a füzetünkbe is lerajzoljuk, majd ugyanígy tettünk az összes szorzótáblával.

Matematikafüzetek, 2. osztály, 2016/2017-es tanév, Váci Waldorf Iskola

A szabadrajz- (Pénteki) füzetben ebben az évben is jellemző volt, hogy a kifejező rajzok (pl. Tersánszky: *Misi mókus kalandjai*) mellett feltűntek a megismételt tanórai rajzok, formarajzhoz, számoláshoz kapcsolódóan.

Szabadrajz- (Pénteki) füzetek, 2. osztály, 2016/2017-es tanév, Váci Waldorf Iskola

Teremtésfüzetek (Irodalom és nyelvtan), 3. osztály, 2017/2018-as tanév, Váci Waldorf Iskola

A harmadik osztály fő témája a *Teremtéstörténet* és az *Őszövetség* történetei. Ezeket is komplex módon dolgozzuk fel, összekapcsolódik az eljátszás, egyéni kifejező rajz készítése, írás és festés. A füzetrajzok mellett egyre több szerepe van az írásnak, ami még többnyire másolás. Egyik oldalon rajz, a másikon folyóírás. A szófajokat is képek segítségével tanuljuk, arról kell leolvasni, hogy „Mi történik?” „Mit csinál?”, „Ki?”, „Mi?” vagy éppen „Milyen?”

A Földművelés és Mesterségek epochában rövid fogalmazások kísérik az elmaradhatatlan rajzokat, hogy pl. hogyan szüreteltünk, batikoltunk, kovácsoltunk. A mérés epochában is lerajzoltuk az átélt folyamatot, feljegyeztük a méréseink eredményét. A szabad rajzolás tovább folytatódott a heti folytatólagos történetekhez (pl. *Sepűlveda: Sirályfióka esete a macskával*). A rajzhoz kértem, hogy írjanak címet, így az írás gyakorlása, a képi és nyelvi kifejezés összekapcsolódott. A bájos, kifejező gyermekrajzok világa szembetűnő. Ez a történet az érzéseiket és a fantáziájukat nagyon megmozgatta.

Szabadrajzfüzetek, 3. osztály, 2017/2018-as tanév, Váci Waldorf Iskola

A formarajz harmadik osztályban már kilép a szimmetriák világából, és az aszimmetria jelenségét tanulmányozzuk, negyedik osztályban a bújtatott formák a térbeliség irányába nyitnak. Ezeket az összefonódó alakzatokat is sokféle módon megtagasztaltuk, mielőtt a füzetbe kerültek volna. Lejártam a formát, és megfigyelés után a gyerekek egyesével megismételték. Aki bizonytalan volt, az az osztálytársával párban is mehetett. Ugrottunk, ha arra a helyre értünk, ahol már jártunk. Utána közösen megformálták nagyban kötélből, majd egyénileg ujjnyi vastag zsinórból. Színekkel tették egyénivé az alkotásukat.

Formarajzfüzetek, 3–4. osztály, 2017/2018-as és 2018/2019-es tanév, Váci Waldorf Iskola

Magyar mondák füzetek, 4. osztály, 2018/2019-es tanév, Váci Waldorf Iskola

A negyedik osztály fő témái az északi mitológia története, a *Kalevala*, és a magyar mondák. Első nap mindig szabadon rajoltak a történethez. Az északi mitológia történeteit még közösen foglaltuk össze, és a fogalmazásokat bemásolták a füzetükbe. Míg a magyar mondák esetében az olvasás után közösen már csak címötletet gyűjtöttünk

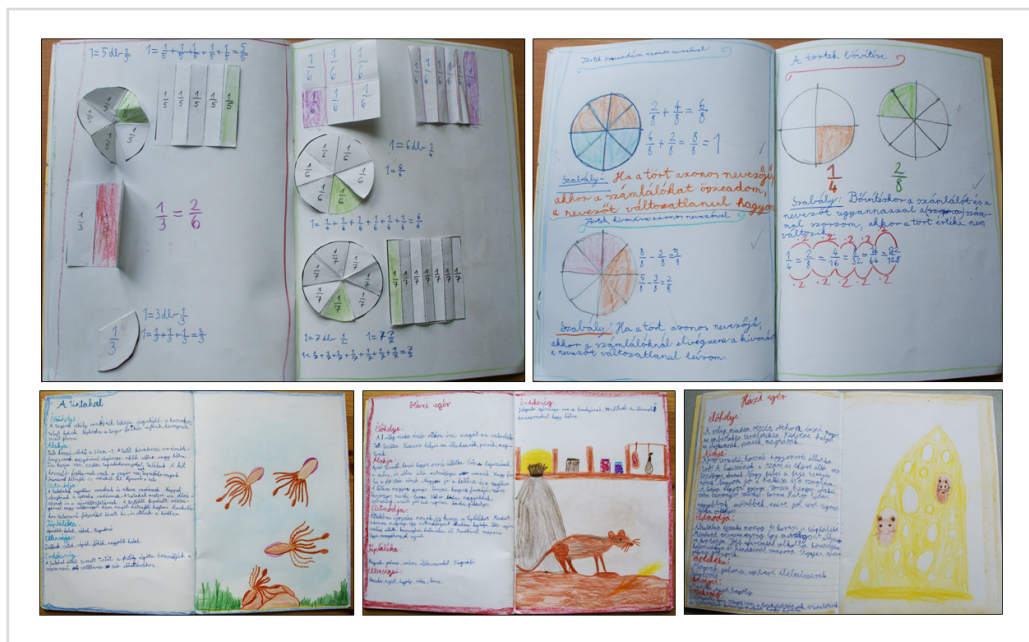
és vázlatot készítettünk. Egyéni munkában készültek a rajzok, a fogalmazások, amiket otthon fejeztek be. A fogalmazás készítésének elsajátítása így épült fel az év során.

Negyedik osztályban a tantárgyi struktúra is bővült. A Honismeret-témakör kapcsán Kincskereső füzetet vezettünk. Megismerkedtünk a térképrajzolással, lerajzoltuk felülnézetből a padunkat, termünket, az iskola folyosóját és az iskola udvarát az épületekkel együtt. Mindennap feljegyeztük az időjárásit, a Nap- és Hold-megfigyeléseinket. Végül Vác nevezetességeit kerestük fel. Az osztálykirándulások élményei rajzban és írásban is bekerültek a füzetekbe.

Kincskereső füzetek, 4. osztály, 2018/2019-es tanév, Váci Waldorf Iskola

Negyedik osztályban a törtékkel is foglalkoztunk, sokféle mozgásos tapasztalatot gyűjtöttünk az egész és rész viszonyáról. Az egyik legemlékezetesebb élményem, amikor szinte varázslónak tüntem a gyerekek szemében, pedig csak egy négyszög alapú lapot hajtottam félbe, és megint félbe, és megint félbe, és így tovább. Minden félbehajtást a gyerekek tippjei követték, ha kinyitjuk a papírt, hány részt látunk majd. Szinte csodaként élték meg a jelenséget. Persze aztán egyre többen ismerték fel, hogy hány részt fogunk látni. A füzetbe is az összehajtogatott lapokat ragasztottuk be, úgy, hogy mozgathatók legyenek. Az Állattan epochában is komplex feldolgozás volt jellemző, eljátszottuk az állatok hangadását, mozgását, és agyagból is megformáltuk, akvarellfestékekkel megfestettük az állatokat. A rajz és írás szintén összekapcsolódott a füzetmunkában. Az állatok formai jellemzőit megnézték, megbeszéltük, utána szabadon rajzoltak hozzá.

Matematika- és állattanfüzetek, 4. osztály, 2018/2019-es tanév, Váci Waldorf Iskola

3. Füzetmunkák a második négy évben

A történelemfüzetekben a különböző korok világa, hangulata rajzokban is megjelenedett. Ötödikben az ókori kultúrák (Egyiptom, Mezopotámia, Perzsia, India, görögök) már a terem berendezésében felfedezhetőek voltak, és hétről-hétre várták a gyerekek, hogy milyen új világba léphetnek. A teremben olyan táblarajzok, tárgyak, képek, textilek jelentek meg, amelyek az adott kultúra képi világát, hangulatát idézték fel. Eljátszottuk a kultúrára jellemző jelenségeket, pl. az indiai kasztrendszert. A fantáziarajzaikon túl, az adott kultúra tárgyi emlékei alapján is alkottak, pl. egyiptomi ábrázolások felhasználásával stílusimitációt készítettek, vagy a görög templom- és oszlopformákat rajzolták le. Hatodikban az ókori Róma varázsolt el a gyerekeket (katonák, gladiátorok). A füzetmunkában az írás minőségével azonban elégedetlen voltam. Kellott valami, hogy a füzetmunkára nagyobb figyelem kerüljön. Így a középkor történetéhez kódexet (Középkor krónikája) készítettünk. Visszatértünk a szépen formált nyomtatott íráshoz, amihez vágott hegyű töltőtollakat is használtunk. Inicialékat készítettünk. Átéltük a kódexmásoló szerzetesek és illuminátorok életét. A gyerekek nagyon lelkesen vetették bele magukat a munkába, és ez a lelkesedés hosszú ideig tartott, az Árpád-házi királyok füzetünk is így készült. Az írás minősége pozitívan változott.

Kódexfüzetek, 6. osztály, 2020/2021-es tanév, Váci Waldorf Iskola

A füzetvezetés új minőséget ért el, és ez a többi epocha füzetvezetésén is meglát-szott. Hetedik osztályban kezdték a gyerekek a jegyzetelést tanulni, és annak alapján otthon vázlatot vagy fogalmazást írni. Közösen fogalomtérképeket is készítettünk. A Reneszánsz témája ismét sokféle alkotómunkát tett lehetővé, például fotó átírása alapján grafikakészítés a firenzei dómról, vagy szobabelső perspektivikus szerkesztése. Nyolcadikban a Forradalmak kora és az Ipari forradalom füzetet már önállóan vezették. A rajzok végigkísérik az írást, de a méretük már kisebb.

Az ötödik osztályban a formák világát a szabadkézi geometria, majd a geometria váltotta fel. Megismerkedtünk az alapvető geometriai fogalmakkal; első évben szabad kézzel rajzoltak, majd szerkesztették a formákat, és dekoratív munkák születtek. A gyerekek egyénileg választhatták a színeket, és azzal tették egyedivé, sajátta az adott formát. A színek választásában a gyerekek temperamentuma, érzésvilága is mutatkozhat. A szangvinikus gyerekek a sárgát, a kolerikusok a pirosat, a flegmatikusak a zöldet, a melankolikusok a kéket, lilát választják gyakrabban. Az egyéni megoldásaikat a színek választásában élhették meg.

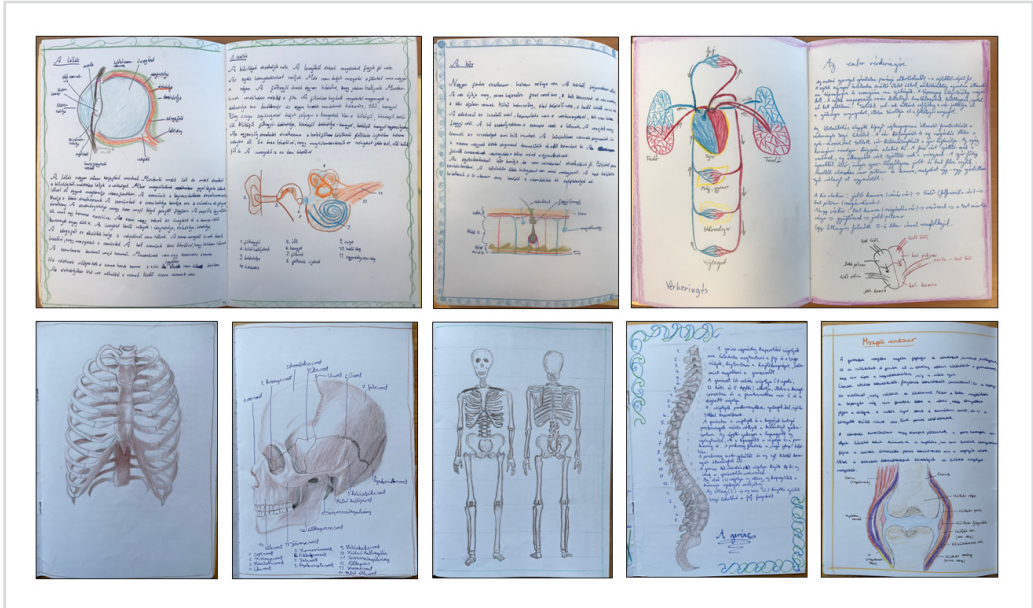
Geometriafüzetek, 6. osztály, 2020/2021-es tanév, 8. osztály, 2022/2023-es tanév, Váci Waldorf Iskola

Ötödik osztályban a *János vitéz* epocha kezdetén kezdődött a karantén. A szülők közvetítésével kapták meg a gyerekek az olvasnivalót, a hozzá tartozó feladatokkal (rajz, szövegmásolás). Az általam vezetett füzet fotói segítették a gyerekeket a munkában. Az általam készített sordisz és formátum adott volt, és lehetett szabadon rajzolni. A másolás nem volt tiltva. A másolásnál a gyermek fantáziája kevésbé lép működésbe, de valamilyen mintát szerettem volna adni, abban az értelemben, hogy szépen kidolgozott rajzokat készítsenek. Következő évben a *Toldi* megint a karantén idejére esett, itt viszont már semmilyen képi segítséget nem adtam. Önállóságot kaptak. Fejezetenként kellett rajzot, vázlatot és egy rövid tartalmi összefoglalót készíteniük. Különböző stílusú egyéni füzetek születtek. Nyolcadikban közösen olvastuk Lois Lowry: *Az emlékek őrje* című kötetét. A történet által felszínre került fontos témákról reggelente beszélgettünk (pl. Színek nélküli világ, Ha nem tudod, nem fáj?), és otthoni feladatként rajzot készítettek vagy fogalmazást kellett írniuk. Rendkívül kifejező rajzok készültek egy színek nélküli világról.

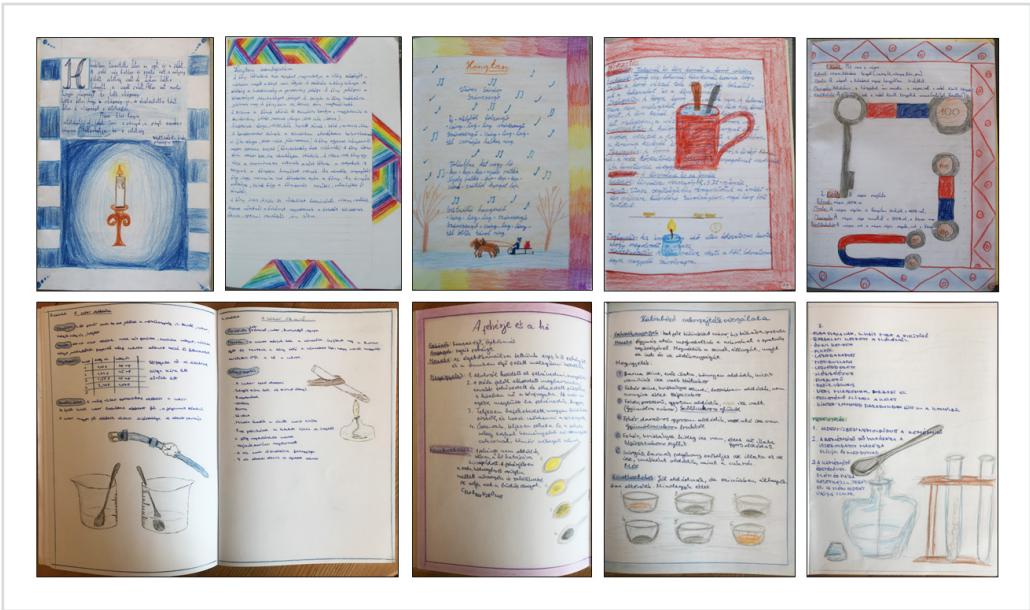
Toldi füzet, 6. osztály, 2020/2021-es tanév, Emlékek öre füzet, 8. osztály, 2022/2023-es tanév, Váci Waldorf Iskola

A Földrajz, Ásványtan, Csillagászat epochák füzetei is sokféle rajzos megoldásra adnak alkalmat. Készülnek térképek, magyarázó ábrák (pl. bolygók mozgása, csillagképek) és egy-egy táj, jelenség átélésére kifejező rajzok (pl. vulkán működése). A biológiatanulmányoknál a pontos rajzoknak van szerepe a tanulásban, éppen ezért a tábláról másolnak, illetve a tanár vezeti a rajzolást. Ötödikben a Növénytan is a karantén idejére esett, így otthon készültek a füzetek (minta alapján). A gyerekek egyéni megfigyelési feladatot kaptak, a pongyola pitypang növekedését kellett hetente lerajzolni és feljegyezni a változást. Hetedikben az ember érzékszervei, légző- és emésztőrendszere volt a téma, ehhez sok szemléltető rajzot készítettünk. Nyolcadik osztályban az ember csontrendszere a téma. Ezt nagy lelkesedéssel és izgatottan fogadták. Lerajzoltuk a koponyát, csontvázat, csigolyát, bordakosarat, medencecsontot. A táblára rajzoltam, és lépésről lépésre követtek, megfigyelve az arányokat, irányokat. Körbejártam és korrigáltam, ha elcsúsztatást láttam. Olyan tanulmányrajzok születtek, hogy a gyerekek nem hitték el, hogy erre képesek.

Biológiafüzet, 7. osztály, 2021/2022-es tanév, illetve 8. osztály, 2022/2023-es tanév, Váci Waldorf Iskola

A fizika- és kémiatanulmányok a kísérletekre alapulnak. A kísérletek leírását hatodik osztályban közösen fogalmaztuk és diktálással rögzítettük a füzetükbe. A diktálás új volt nekik, de hamar hozzászoktak. Érdekes volt megfigyeli, hogy a lassan másoló gyerek képes volt a többiekkel tartani a tempót, és volt, akinek a diktálásra írás ment lassabban. Hetedikről a kísérletek menetét órán jegyzetelték, otthoni feladat volt a füzetbe leírni, és ábrát, rajzot készíteni hozzá. Egy ritmus szerint haladtunk, első nap a kísérlet és annak leírása otthon (eszközök, kísérlet menete, megfigyelés), második nap közösen felidéztek az előző napi kísérletet, és megfogalmaztuk a következtetést, ami bekerült a füzetbe.

Fizikafüzet, 6. osztály, 2020/2021-es tanév, kémiafüzet, 8. osztály, 2022/2023-es tanév, Váci Waldorf Iskola

4. Összefoglalás

A longitudinális vizsgálat lehetőséget nyújt az életkor előrehaladásával a tanítás-tanulás módszertan változásainak bemutatására. A füzetekben a gyerekek életkorának növekedésével a rajzi képességeik fejlődnek, a vizuális kommunikáció területei egyre bővülnek, egyre önállóbban dolgoznak. A kifejező alkotások, tanulmányrajzok, térképek, magyarázórajzok, díszítőmotívumok és szövegek alkotnak egységet, a tanulás szolgálatában. A vezetett rajzolás és a szabad alkotás végig jelen van a nyolc év során. A formarajzfeladatok, a betűforma-tanulás során adott formákat kell a tábláról másolni a gyerekeknek, hiszen a megfigyelés és pontos visszaadás a cél. Felsőbb évfolyamokon is vannak olyan epochák, ahol ugyanez érvényes, pl. állatok, növények, emberi csontváz. A történelemtanulmányok a stílusimitációs feladatoknak teremtenek lehetőséget, amikor a tanuló hasonlót rajzol, mint amelyet egykor létrehoztak, a megfigyelt lényeges jellemzőket adja vissza rajzban. Az stílusimitáció segítségével a gyermek újraalkotja, újraéli a folyamatot (Pajorné Kugelbauer, 2010). A formarajz és azt követően a geometria is vezetett rajzot, szerkesztést jelent, ám egyéni színhasználattal egyedivé válnak a rajzok, és az alkotó személyiségét tükrözik. A szabad rajzok a fantázia működésén alapulnak, és a személyes közlést, az egyéniség megélését, megmutatását teszik lehetővé. Ezeknek helye van minden évfolyamon, és következetesen ápolni kell, hogy ne sorvadjanak el. Történetek, versek, természeti jelenségek (pl. vulkán, elmesélés alapján képzelik és rajzolják le a gyerekek) illusztrációja során a belső

képek lépnek működésbe, és ezek kerülnek a papírra. Érdekes jelenség, hogy az első és második osztályban a szabad rajzolás során a gyerekekből a tanulás alkalmával rögzült emlékképek törnek fel és megismétlik a rajzaikat.

Kezdetben a tábláról másolt rajzok dominálnak, hiszen a betűk is rajzokban jelennek meg. Majd a kifejező egyéni, fantáziadús alkotások lépnek előtérbe már a második osztálytól. Hetedik, nyolcadik osztálytól a magyarázó, szemléltető rajzok, ábrák gyakoriak a természettudományos tárgyaknál. Az évek előrehaladásával az írás egyre nagyobb jelentőségű, de a rajzolás végig megmarad a tanulás eszközeként. A kifejezőmód is változik, felsőbb évfolyamokban megjelennek a tanulmányrajzok, magyarázó ábrák. Hetedik, nyolcadik osztályban már önállóan jegyzetelnek, és otthon készítenek fogalmazást vagy vázlatot a füzetükbe. Elsajátították a lényegkiemelést. A rajzok gyakoriságban, méretben és kifejezőmódban változnak az évek során, de végigkísérik a nyolc évet. A rajzolás a nyolcadik év végére is megmarad a tanulás eszközeként. A Waldorf-iskolában a rajzolás ma is működőképes és hatékony pedagógiai módszer.

Irodalomjegyzék

- Kulcsár G. (2004). Az írás-olvasás tanítása a Waldorf-iskolában. Közoktatás-fejlesztési és Pedagógus-továbbképzési Kht.
- Kocziha M., Szecsődi J., Vincze E. (2018). Számolás – Mozgás – Ritmus. Matematikaoktatás a Waldorf-iskola első 4 évfolyamában. Waldorf Pedagógiai Intézet.
- Pajorné Kugelbauer I. (2010). Alkotás vagy másolás? A művészettörténet felhasználási lehetősége a vizuális nevelés gyakorlatában. XIII. Apáczai Napok Nemzetközi Tudományos konferencia – Tanulmányok, pp. 429-441.
- Pajorné Kugelbauer I. (2015). Vizuális nevelés a Waldorf-iskolában. A rajzi képességek fejlődése és fejlesztése egy longitudinális vizsgálat tükrében. Doktori disszertáció, ELTE Eötvös Kiadó.